

УДК 316.77:303.436.2

Т.Ю. ГРАНЧАК

Державна установа «Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
Національної академії наук України»
просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

БІБЛІОТЕКА В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Висвітлено потенціал і роль бібліотек у системі політичної комунікації, окреслено основні напрями їхньої участі в політико-комунікативних процесах, визначено пріоритети в розвитку бібліотек як суб'єктів політичної комунікації та завдання, що постають перед бібліотеками в цій сфері.

Ключові слова: бібліотека, політична комунікація, політико-комунікативна взаємодія, інформаційно-аналітична діяльність.

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена підвищенням значення ефективної комунікативної взаємодії в умовах зростання обсягів інформаційних потоків та інтенсивності інформаційних обмінів. Зокрема, посилюється роль комунікативних аспектів функціонування політичної системи.

Забезпечення стабільного розвитку політичної системи, налагодження ефективного механізму взаємодії гілок влади, центральних і регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування, встановлення конструктивного діалогу влади й громадськості неможливе без удосконалення системи політичної комунікації, розвитку в ній каналів прямого і зворотного зв'язку.

Однак слід зазначити, що проблеми політичної комунікації сьогодні є недостатньо опрацьованими. Це стосується поняттєвого апарату, питань тенденцій і перспектив розвитку політичної комунікації, пошуку шляхів підвищення її ефективності, використання потенціалу окремих суспільних інститутів у політико-комунікативних процесах.

Бібліотека як інтегративний соціальний інститут бере участь у різних комунікативних процесах. Водночас вивчення бібліотечнознавчої літератури показало, що місце і роль бібліотек у системі політичної комунікації поки що недостатньо досліджені й потребують додаткового наукового осмислення. Вагомі висновки, зроблені такими вченими, як О.С. Онищенко [1, 2], В.М. Горовий [3–5], М.Я. Дворкіна [6, 7], В.О. Ільганаєва [8], С.Г. Кулешов [9], Н.М. Кушнарєнко [10], М.С. Слободяник [11], А.В. Соколов [12], В.А. Мінкіна [13], не застосовуються для з'ясування специфіки участі бібліотечних структур у процесах політичної комунікації. Вирішення дослідниками проблеми виведення бібліотеки за межі функціонування лише як книгозбірні, окреслення її можливостей як універсального інформаційного комплексу не передбачало ґрунтового аналізу специфіки участі бібліотек безпосередньо в політичній комунікації. Отже, цей аспект їхньої діяльності залишився нерозкритим у названих працях.

Виходячи з викладеного, метою цієї статті є з'ясування політико-комунікативної ролі та потенціалу бібліотеки як соціального інституту в системі політичної комунікації.

КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ
БІБЛІОТЕК З УРЯДОВИМИ
ТА ГРОМАДСЬКИМИ СТРУКТУРАМИ

Аналіз діяльності провідних зарубіжних урядових бібліотек, зокрема Бібліотеки Конгресу США (Library of Congress, www.loc.gov), Національної парламентської бібліотеки Японії (National Diet Library – NDL, www.ndl.go.jp), Бібліотеки Європейського парламенту (European Parliament Library – EUROLIB, www.eurolibnet.eu) тощо, та національних бібліотек – Національної бібліотеки Китаю (The National Library of China – NLC, www.nlc.gov.cn), Національної бібліотеки Республіки Казахстан (www.nlrk.kz), Бібліотеки і архівів Канади (Library and Archives Canada – LAC, www.collectionscanada.gc.ca) та ін., а також вітчизняних бібліотек – Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ) НАН України (www.nbuv.gov.ua), Національної парламентської бібліотеки України (www.nplu.org), Бібліотеки Верховної Ради України (www.lib.rada.gov.ua) й ряду обласних універсальних наукових бібліотек показав, що сьогодні серед стратегічних напрямів функціонування бібліотеки в політичній комунікації можна виокремити два основні: взаємодія з владою та взаємодія з громадянським суспільством.

Принципові особливості комунікативної взаємодії бібліотек у цих напрямках визначаються, з одного боку, типом політичного режиму, з другого – статусом бібліотеки, її місцем.

Послуги для органів влади, що надаються бібліотеками, забезпечують необхідне інформаційне підґрунтя для ухвалення владних рішень.

Серед основних сучасних прогресивних тенденцій у розвитку комунікативної взаємодії бібліотечних та урядових структур – розширення спектра послуг, інформаційний супровід усіх етапів діяльності законодавчого органу країни, виробництво власної вторинної інформаційно-аналітичної продукції політико-правової тематики, здійснення міждисциплінарних і прогнозних до-

сліджень, розширення можливостей доступу користувачів до потрібної їм інформації за допомогою використання нових електронних технологій, посилення інтерактивного складника в процесі обслуговування користувачів шляхом проведення консультацій, лекцій та семінарів.

При цьому бібліотека не претендує на монополію на експертному ринку, але опрацьовуючи й узагальнюючи інформацію інших аналітичних центрів, вона наближує її до процесу управління, займаючи, таким чином, власну унікальну нішу в інформаційно-комунікативній взаємодії.

Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у горизонтальному вимірі політичної комунікації – на рівні громадянського суспільства – покликаний сприяти формуванню політичного світогляду індивідів, їхній соціалізації, визначенню політичних позицій, підвищенню рівня загальної політико-правової культури населення.

Пріоритетами в цьому контексті є:

- інформування громадськості стосовно політики влади;
- поширення інформації юридичного характеру;
- участь у процесі політичної соціалізації особистості, виховання національної самосвідомості та почуття патріотизму.

Реалізація цих напрямів досягається шляхом науково-дослідної та інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек із питань політико-правової проблематики; надання доступу до наукових інформаційно-аналітичних матеріалів стосовно діяльності та політики влади, які готують співробітники бібліотек; формування в бібліотеці баз даних та інших інформаційних ресурсів політико-правового характеру; надання юридичної консультативної допомоги; просвітницької діяльності – організації віртуальних виставок, екскурсій, лекцій тощо, реалізації проектів історико-патріотичної спрямованості.

За ступенем розуміння й реалізації своїх цілей і завдань у політичній комунікації можна виокремити три типи бібліотек:

1) такі, що визначають і здійснюють свою місію лише як центри доступу до інформації політико-правового характеру;

2) такі, що розуміють і намагаються виконувати роль консультативного центру з питань, пов'язаних із політико-правовою проблематикою;

3) такі, що розвиваються в напрямі трансформації в центри компетенції у сфері політико-правової інформації і координаційні центри, що налагоджують і підтримують взаємодію державної влади, громадянського суспільства і населення в галузі політичної комунікації.

Унікальним у плані політико-комунікативної взаємодії є досвід Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, який демонструє органічне поєднання Бібліотекою різних напрямів діяльності у сфері політичної комунікації.

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ПОЛІТИКО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ

Аналіз участі зарубіжних і вітчизняних бібліотек у політико-комунікативних процесах засвідчив, що сьогодні бібліотеки беруть участь у здійсненні більшості функцій політичної комунікації, зокрема в поширенні ідейно-політичних цінностей і знань про політику, політичному інформуванні, формуванні громадської політичної думки, пропагуванні політичної культури та її розвитку в індивідів; здійсненні політико-культурного обміну, сприянні підготовці громадськості до участі в політиці.

При цьому діяльність бібліотек у сфері політичної комунікації позначилася на реалізації ними своїх соціальних функцій, розвиток яких, у свою чергу, привів до зміни місця й ролі бібліотеки в системі політичної комунікації.

Здійснюючи пошук, наукову оцінку, відбір потрібної замовнику інформації, зберігаючи й надаючи доступ до неї, бібліотека виступає посередником (опосередкованим каналом) у процесах політичної комунікації. Водночас налагодження сучасними бібліотеками власного інформаційного ви-

робництва в контексті розвитку інформаційної функції створило умови для розширення меж активності бібліотек у системі політичної комунікації до рівня функціонального суб'єкта політико-комунікативної взаємодії.

В цьому сенсі показовим стало надання бібліотекам з боку влади специфічних функцій у сфері політико-правового інформування, що знайшло відображення в організаційній структурі бібліотек — створенні спеціальних структур, які мають забезпечувати інформаційний супровід діяльності суб'єктів політичної комунікації та процесу ухвалення ними рішень.

Надалі науково-дослідна діяльність бібліотек із актуальних проблем суспільного розвитку зумовлює набуття ними статусу інформаційної бази для підготовки та формулювання суб'єктом політичної комунікації сенсу-месиджу, призначеного для трансляції. Це виводить бібліотеку за межі суто функціонального суб'єкта й опосередкованого каналу політичної комунікації на рівень співджерела, співкомунікатора, причому для всіх суб'єктів політичної комунікації.

З огляду на свою специфіку (співкомунікаторами для бібліотеки можуть бути і держава, і політичні партії й організації, і громадськість) бібліотеки стають зручним майданчиком для перехрещення вертикальних та горизонтальних потоків політичної комунікації. По суті, вони починають відігравати роль навігаторів інформаційних потоків у процесі політичної комунікації, максимально оптимізуючи процеси пошуку і доставки до користувача потрібної йому інформації.

Характерною особливістю бібліотек є їхня здатність передавати інформацію політико-правового характеру від покоління до покоління та від спільноти до спільноти. Враховуючи те, що політична комунікація є одним із засобів трансляції політичної свідомості в межах певної політичної культури суспільства, бібліотеки, зберігаючи суспільно-політичні надбання, забезпечують спадковість і наступність політичної свідомості.

Традиційно функціонуючи як центри збереження вироблених у процесі розвитку певного соціуму необхідних йому знань, надаючи до них доступ, створюючи на їхній основі і впроваджуючи в суспільний обіг новий синтезований інформаційно-аналітичний продукт, бібліотеки здатні додати змістовому складникові політичної комунікації необхідного «національно-культурного» наповнення. З іншого боку, продовжуючи діяльність із відбору нової інформації політико-правового характеру, бібліотека намагається враховувати потреби й запити певної спільноти, продиктовані специфікою та умовами її розвитку, проводячи роботу з поповнення соціальної інформаційної бази як інформацією, виробленою самою спільнотою, так і тією, що була створена поза її середовищем, але має для неї цінність, оскільки відображає загальносвітові тенденції та досягнення. В адаптованому для суспільства вигляді така інформація становитиме частину суверенного інформаційного ресурсу, його політико-правовий сегмент, і сприятиме успішному розвитку суспільно-політичної системи та її взаємодії з навколишнім середовищем. Фонди бібліотек, таким чином, стають живильним інформаційним джерелом суспільного розвитку й можуть розглядатися як інформаційна база для політичної комунікації як усередині певного соціуму, так і між окремими соціумами.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок про те, що бібліотеки в системі політичної комунікації функціонують як суб'єкти цієї системи, при цьому вони можуть діяти і як співкомунікатори, інформаційна база й канали передачі інформації в політичній комунікації; вони інтегровані в різні рівні вертикальних та горизонтальних інформаційних потоків і можуть відігравати роль навігаторів цих потоків.

Роль бібліотеки як суб'єкта політичної комунікації полягає в підвищенні ефективності політико-комунікативних процесів, сприянні виконанню політичною комуніка-

цією свого головного призначення — забезпечення стабільного функціонування політичної системи і розвитку суспільства.

Досліджений позитивний досвід функціонування зарубіжних та вітчизняних бібліотек у сфері політичної комунікації дає підстави стверджувати, що розкриття їхнього політико-комунікативного потенціалу, з одного боку, сприятиме підвищенню політико-правової культури громадськості і влади, їхньої компетентності в питаннях політичного і правового розвитку держави, загальних світових тенденцій розвитку, а з другого — надасть додаткові інструменти, щоб забезпечити відкритість влади для громадян, зміцнивши таким чином її легітимність і стабільність політичної системи в цілому, що є необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства.

Беручи до уваги вагоме місце бібліотек у системі політичної комунікації, окреслимо ряд вимог, що постає перед ними. Так, участь бібліотеки в процесах політико-комунікативної взаємодії повинна відбуватися не епізодично, а мати системний характер і відповідати спеціально розробленій стратегії. У практичній площині така організація роботи, яка передбачає усвідомлення бібліотечними працівниками кінцевої мети й тактичних завдань діяльності бібліотеки у сфері політичної комунікації, дасть змогу оптимізувати її з тим, щоб досягти максимального ефекту. Крім цього, розроблення єдиної стратегії допоможе різним видам бібліотек визначити свої специфічні завдання й форми участі в політичній комунікації та окреслити перспективні напрями міжбібліотечної кооперації в цій сфері, що запобігатиме дублюванню роботи, оптимізуватиме використання ресурсів і заощаджуватиме час.

Застосування стратегічного підходу до діяльності бібліотек у системі політичної комунікації створюватиме підґрунтя для визначення першорядних суспільно-політичних проблем, які зумовлюватимуть тематику інформаційного наповнення політичної комунікації бібліотеки.

Беручи участь у процесах політичної комунікації, бібліотека, відповідно до її суті, має прагнути до наповнення політичної комунікації максимально об'єктивною, достовірною, актуальною, науковою інформацією. Цьому повинна сприяти організація бібліотекою наукових досліджень проблем політичної комунікації та інформатизації, які дали б змогу визначити перспективні механізми, методи й технології підвищення ефективності політико-комунікативної взаємодії.

Для реалізації своїх потенційних можливостей у політичній комунікації та виконання свого призначення як соціального інституту бібліотека має налагоджувати систематичну співпрацю з органами державного управління й інститутами громадянського суспільства, активно впроваджуючи у свою діяльність сучасні форми інтерактивної взаємодії з користувачами, вивчаючи і застосовуючи нові ефективні технології комунікативної діяльності.

Утім виконання бібліотеками своєї місії в системі політичної комунікації значною мірою залежить не лише від самих бібліотек, а й від держави, зокрема — від усвідомлення владою їхніх можливостей і ролі в політико-комунікативних процесах, ступеня фінансування бібліотек, а також від розроблення і дієвості загальнодержавної інформаційно-інноваційної стратегії, яка дасть змогу бібліотеці чітко визначити свої завдання, відповідні напрями і принципи діяльності, власне місце у загальній системі політичної комунікації.

Наведені висновки мають теоретичне та практичне значення й пов'язані з оновленням суспільної ролі бібліотек на нинішньому етапі їхнього розвитку, адаптацією засад комунікативістики до діяльності бібліотек у сфері інтенсифікації комунікативних зв'язків політико-правового характеру, соціалізації управлінської діяльності органів державної влади та в розв'язанні актуальної наукової проблеми забезпечення ефективної політичної комунікації як системотворчого фактора соціально-політичної реальності,

що має ґрунтуватися на конструктивній взаємодії між державою та громадянським суспільством, створюючи умови для стабільного суспільного поступу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Онищенко А.С., Попроцкая В.Г.* Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского как многопрофильный научно-исследовательский центр // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития: Науч.-практич. теор. сб. — Вып. 2. — К.: НБУВ, 2003. — С. 15–39.
2. *Онищенко О.С.* В.І. Вернадський і його внесок у заснування та розвиток Національної бібліотеки Української держави // Бібл. вісник. — 2003. — № 2. — С. 2–9.
3. *Горовий В.М.* Наукова бібліотечна діяльність у контексті забезпечення інформаційного суверенітету // Бібл. вісник. — 2011. — № 1. — С. 3–7.
4. *Горовий В.М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства. — К.: НБУВ, 2005. — 300 с.
5. *Горовий В.М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. — К.: НАН України, Нац. б-ка ім. В.І. Вернадського, 2010. — 360 с.
6. *Дворкина М.Я.* Библиотечное обслуживание: новая реальность. Лекции. — М.: Изд-во Московского государственного университета культуры и искусств, 2003. — 48 с.
7. *Дворкина М.Я.* Информационное обслуживание: социокультурный подход. — М.: Профиздат, 2001. — 111 с.
8. *Льганаева В.О.* Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій: дис. д. іст. наук: 07.00.08. — К., 1996. — 409 с.
9. *Кулешов С.Г.* Документознавство: історія, теоретичні основи. — К., 2000. — 160 с.
10. *Кушнарченко Н.Н.* Новый этап институализации науки о документе // Науч. и техн. б-ки. — 2005. — № 11. — С. 35–42.
11. *Слободяник М.С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій: дис. д. іст. наук: 05.25.03. — К., 1995. — 410 с.
12. *Соколов А.В.* Общая теория социальной коммуникации. — СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2002. — 461 с.
13. *Минкина В.А.* Коммуникационная политика библиотеки: содержание и особенности формирования // <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2003&num=6&art=2>.

Стаття надійшла 17.07.2012 р.

Т.Ю. Гранчак

Государственное учреждение «Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского Национальной академии наук Украины» просп. 40-летия Октября, 3, Киев, 03039, Украина

БИБЛИОТЕКА
В ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ

Освещены потенциал и роль библиотек в системе политической коммуникации, обозначены основные направления их участия в политико-коммуникативных процессах, определены приоритеты в развитии библиотек как субъектов политической коммуникации и задачи, стоящие перед библиотеками в этой сфере.

Ключевые слова: библиотека, политическая коммуникация, политико-коммуникативное взаимодействие, информационно-аналитическая деятельность.

T.Yu. Granchak

Public Institution «The Vernadsky National Library of Ukraine of National Academy of Sciences of Ukraine» 3 40-richchia Zhovtnia Prosp., Kyiv, 03039, Ukraine

LIBRARY
IN POLITICAL COMMUNICATION

Potential and role of libraries in the system of political communication have been elucidated, basic directions of their participation in political and communicative processes were described, priorities in development of libraries as subjects of political communication and tasks of libraries in this sphere were defined.

Keywords: library, political communication, political and communicative cooperation, informative and analytical activity.